ISSN: 1304-4796
Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Celal Bayar University Journal of Social Sciences
2020; 18 (1); 283-299

Liberal Medya Etiğinin Sorgulanması ve Alternatif Medya Etiğinin Türkiye Haberciliği Üzerinden Değerlendirilmesi

Ayşe Elif Emre Kaya[a, b]

Özet

Çalışmanın konusu liberal medya etiğinin sorgulanması ve Türkiye'de habercilik örneklerinin analizi üzerinden alternatif bir etik arayışının ortaya konulmasıdır. Çalışmada, Türkiye'de haberciliğe yön veren etik kodları ve çerçeveleri güç ve iktidar ilişkileri bağlamında sorgulamaya açılacak, hangi olayların etik ihlal etiketi ile sunulduğu ve bu tanımlamanın sistem açısından nasıl bir işlev gördüğü ve aslında etik bağlamında hiç tartışılmayan bazı yapısal sorunların var olduğu, örnek olaylar üzerinden irdelenecektir. Böylelikle, liberal medya yapısını ve onun etik kodlarını sorgulamaya açıp, liberal medya etiği olmayan, kapitalist üretim ilişkileri ve onun sınıfsal çıkarlarının belirlediği liberal medya etiğine alternatif bir medya etiği tasarımının nasıl olabileceği tartışılacaktır. Çalışma ile yalnızca etik kavramını bir sorunsal haline getirmekten çok, liberal yaklaşımın bütün anlatı yapısının kapitalist pazar yapısı ile bütünleşik ilişkisini de net bir biçimde ortaya koyup kültürel yapının belirlenmişliğine de dikkat çekmeyi arzulamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Etik
Liberal Medya
Alternatif Etik
Türkiye Haberciliği

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 05.01.2020
Kabul Tarihi: 16.03.2020
Doi: 10.18026/cbayarsos.670529

Questioning Liberal Media Ethics And Evaulation Of Alternative Media Ethics Over Turkey Journalism

Abstract

The subject of this study is, to demonstrate the liberal media ethics and to reveal an alternative ethics through the analysis of ethical journalism in Turkey. In the study, journalism guiding ethical codes and frameworks in Turkey will be opened to question in the context of power and power relations, which events it was served with ethical violation tag and the description of how he sees function in terms of the system and the fact that the ethical context that there are some structural problems at all not discussed, case studies will be examined. In this way, it will be opened to question the liberal media structure and its ethical codes and it will be discussed how can be design an alternative media ethic without liberal media ethics that was determined by capitalist relations of production and its class interests. With this intention, the study aims to make the concept of ethics as problematic, to reveal the integrated relationship between liberal approaches and capitalist market structure and to draw attention to the determined cultural structure.

Keywords

Ethics
Liberal Media
Alternative Ethics
Turkey Journalism

About Article

Received: 05.01.2020
Accepted: 16.03.2020
Doi: 10.18026/cbayarsos.670529

[a] İletişim Yazarı: elifemrekaya@gmail.com
[b] Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/İletişim Fakültesi, https://orcid.org/0000-0002-9367-034X

Giriş

Alternatif kelimesi sözlükte, seçenek, değişik, farklı, karşı, almaşık ve dalgalı olarak açıklanmaktadır. Bunlardan ilk üçüne odaklanıldığında, bir şeyin alternatifinin, o olmayan, ondan değişik olan, onu belirleyen koşullardan farklı koşullarda belirlenip farklı koşullarla ortaya çıkmış ve ona karşı olan olması gerektiği görülüyor. Öyleyse alternatif medya etiği nasıl oluşturulabilir sorusuna cevap olarak, çalışmada ilkin yerleşik yapıya bakılmalı, bu yapılırken de var olan etik yaklaşımın, hem tarihsel gelişim çizgisi yok sayılmadan hangi ekonomik ve sosyal şartlarda oluştuğu ortaya koyulmalı; hem de güç/iktidar ilişkilerinden soyutlanmadan, hangi sınıfsal çıkarlar doğrultusunda toplumda işlev gördüğü açıklanmalıdır. Çalışma, medya etiğinin liberal sıfatının illüzyon yarattığını ortaya sererek, kapitalist çıkarlara hizmet ettiğini belirginleştirmek istemektedir. Medya kapitalizmin ürünüdür ve bu araçların bütün ontolojileri ve epistemeleri bu sınıfsal bağ ile şekillenmektedir. Eşit ve adil olmayan sistemin etik kodlar üretmesi, kapitalizmin kendi değer sistemini de yarattığı gerçeğini görmememiz halinde ironik gelebilirdi. Liberal etikte, kamuya dair ortak iyi arayışı yoktur; aksine kapitalizmin sınıfsal ihtiyaçlarına cevap kaygısı vardır. Nötr bir kavram olmayan etik, eleştirinin önünü tıkamakta, tadilat hareketi olarak sistemin işlerliğini tazelemektedir. Bu çalışma medya etiği ilkelerinin kapitalizmle bağını kurarak ve sistemin alternatifmiş gibi gösterdiklerini alaşağı ederek bir farkındalık hedeflemektedir. Bunu yaparken ekonomik ve kültürel yapıyı birbirinden ayırmayan eleştirel medya/kültürel çalışmalar perspektiften hareket ederek eleştirel yorumsayıcı bir yaklaşımla, Türkiye'deki habercilik pratiklerine bakılmıştır. Bu inceleme ile Türkiye'de hangi olayların etik ihlal olarak etiketlendikleri ve bunların sistem için nasıl işlev gördükleri tartışmasının yanı sıra, etik kod ve çerçevelerinin belirlendiği yapının da deşifresi planlanmaktadır. Böylelikle, liberal medya etiği anlatısının sorgulandığı, alternatif olarak pazarlanan dijital çağın niyetlerinin ortaya konduğu ve sonunda da farklı bir medya etiği tasarımı sunulacağı bir çalışma öngörülmektedir. Çalışma, bu niyetlerle, etik kavramını bir sorunsal haline getirmeyi, liberal yaklaşımların kapitalist pazar yapısı ile bütünleşik ilişkisini ortaya koyup, kültürel yapının belirlenmişliğine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Etik ve Medya Etiği Kavramı

Bir kavramın tanımlanması, onun zihinlerde nasıl yer alacağının sınırlarını çizmek çabasıdır. Bir başka deyişle, kavram açıklanırken, aslında zihinlerde başka bir anlama gelmeyecek biçimde sabitlenmeye çalışılır. Bu süreç, bağımsız ve birbirine muhalif güçlerin orantılı bir biçimde yarıştığı bir eylem olarak gelişmez, toplumda egemen olan üretim biçimi ve bu üretim biçiminin hâkim sınıfları, zihinlerin biçimlendirilmesinde çoğu zaman belirleyici olur. Bu nedenle, bir kavrama ve onun toplumda kullanma biçimine bakarken, bu durumu göz önünde tutmak gereklidir. Aksi halde kavramları nötr kabul edip onların içlerine gizlenmiş yapısal yanlılık biçimlerini çözümlemeyerek, bilinçli/bilinçsiz bir şekilde egemen ideolojinin yeniden üretimine ve hatta güçlenmesine katkı sağlamış oluruz. Bu bakış açısıyla etiğe bakalım. Etik, insanların ahlaki eylemlerini konu alan ve bir eylemi ahlaki açıdan iyi bir eylem yapan niteliksel durumla ilgilenen bir alan olarak kavramsallaştırılmakta ve etiğin amacı "bireyi vesayet altına almak yerine, toplum içinde diğerleriyle birlikte yaşarken bireyin kendini nasıl kendi olarak gerçekleştirilebileceğine ya da neyse o olarak var olabileceğine ilişkin yolları göstermesi" olarak ortaya konmaktadır (Uzun, 2016: 20,21). İyi niyetli gibi duran bu kavramsallaştırma, aslında bazı ön kabullere sahiptir, bunlardan ilki eylemi değerlendiren

ahlakilik ölçütlerinde uzlaşı olduğu kabulüdür. Bu yaklaşım, bir davranışın "iyi" olup olmadığına ilişkin ölçütleri kimlerin nasıl belirlediğini ve sabit bir etik anlayış ve kriter geliştirmenin olasılığını ve olayların ve durumların kendi içindeki özgünlüklerin farklı kararları alınmasını gerektirip, gerektirmediği şeklindeki sorgulayıcı anlayışı içermemektedir. Böylelikle etik, bir eylemin ahlakiliğine karar veren aktörler ve onların değerler sistemini gizlemekte, bununla da kalmayıp, daha da ileri giderek bazı sınıfsal çıkarları herkesin "iyi"sine dönüştürüp, bilinçlerde bir illüzyon oluşturmaktadır. Etik aslında bir davranışın ahlakiliğine ilişkin yapılan değerlendirme sürecini tartışmaya açmayarak, ciddi bir "etik" problem haline gelmektedir. Benzer bir biçimde, etiğin amacının felsefi bir yolculuk olarak bireyin kendisinin eylemlerin ahlakiliğine ilişkin değerlendirme yapması olarak ortaya konması da iki sorunsalı içinde barındırmaktadır, ilki liberal düşüncenin ortaya koyduğu birey tipolojisinin etik kavrayışta aynen benimsenmiş olmasıdır. Birey, hiçbir belirleyicilikten etkilenmeyen bağımsız bir varlık olarak figüre edilmiştir. Diğeri de buna bağlı olarak etiğin güç ve iktidar ilişkilerinden bağımsız bir alan olarak inşa edilmiş olmasıdır. Oysa Bugeja'nın da deyişiyle "değerler etiğin bileşenidir, diğer bileşen ise güçtür. Değerler paydır ve güç de paydadır. Matematikte olduğu gibi eğer payda sıfır ise, pay ne kadar büyük ya da önemli olursa olsun hiçbir şeyiniz yoktur. Eylem yok, seçim yok" (aktaran Uzun 2016: 22). Liberal anlatı, her ne kadar bireyleri aksine ikna etmeye uğraşsa da, bireyler karar alma eyleminde eşit değillerdir, topluma hâkim olan üretim biçimi kendi sınıfsal aktörlerini karar alma süreçlerinde, güçlü ve nüfuzlu kılmakta ve toplumun zihinsel üretimi ve dolayısıyla değerleri bu güce göre biçimlendirmektedir. Bir başka deyişle, bir eylemin ahlakiliği eylemi gerçekleştirenin, güç iktidar dengesindeki konumuna göre belirlenmektedir. Bunu benzer olayların aynı ahlaki etiketlerle çerçevelendirilmemesinde görmek mümkündür. Örneğin, varlıklı bir bireyin evlilik dışı ilişkisi, onu "hovarda" ya da "çapkın" yaparken, yoksul bir bireyi "ahlaksız" kılmaktadır. Etiğin bu sınıfsal kayırma biçimini daha açacak olursak, liberal anlatı ile uyumlu etiğin birey davranışlarının ahlakiliği yönündeki vurgusu, dikkatleri yapı sorunlarından uzak tutmakta, oluşturduğu etik kriterleri ile olayları birbirinden kopuk bir biçimde değerlendirerek, gerçek sorunlardan zihinleri uzaklaştırmaktadır. Bu parçalama ve bağlamdan kopartma, yalnızca birey davranışlarının yanlış ahlaki değerlendirmelerle yargılanmasını sağlamakla kalmayıp, bunu "geçerli ve doğru" düşünme biçimine dönüştürüp, bu anlamda da etik bir delik oluşturmaktadır. Daha açık bir deyişle, etik zihinlere bağlamından kopuk düşünme biçimlerini "doğru yöntem" olarak nakşederek, sistem çıkarlarına hizmet etmektedir. Sorun net olarak şudur, kapitalist üretim biçimi bireylerin emeğinin karşılığını vermeyen ve bunu da haklılaştıran bir sistem olarak, "ahlaken" zaaflıdır, bu malul ideoloji değer yargılarını kontrol ederek, kendi sistem işleyişini ve onun toplumsal defektlerini inceleme dışında bırakmaktadır. Etik de kapitalist sistemin ürünü olarak toplumda eşitliğin ve özgürlüğün önüne set çekmektedir.

Etik, topluma hâkim olan üretim biçiminden bağımsız bir olgu olarak kavramsallaştırıldığı için etiğin alt alanları da aynı yanlı mantıkla yoğrulmuştur. Medya etiği[1] de bu anlamda en sorunlu alanlardan biridir. Bu düşüncemizi derinleştirmeden evvel, bu noktada şunu vurgulamakta fayda vardır ki, basın ya da iletişim etiği demek yerine, medya etiği kavramını kullanmamızın nedeni, bu çalışmada "araçlar"dan ziyade habercilik pratiğine vurgu yapmak isteyişimizdir. Etik kavramına bakarken yararlandığımız çerçeveyi, burada da devam ettirecek olursak, ilk adımda medya etiği nasıl ve neden bu şekilde kavramsallaştırılmakta ve

[1] Basın ya da iletişim etiği gibi bir dar bir kavramsallaştırma yerine, dönemde var olan iletişim biçimine işaret etmek için medya kelimesini kullanmayı tercih ediyoruz.

bu haliyle neleri içermekte ya da göz ardı etmekte buna odaklanmak lazımdır. Gazetecilik mesleği ve çalışanları, diğer bütün meslek ve profesyonellerinden farklı olarak idealize edilmiştir. Bu tasarımda, habercilik demokrasi ile özdeşleştirilmiş bir kamu hizmeti olarak inşa edilmiştir. Bu anlatım, haberciliği toplumların ilerleyişinde önemli bir yere taşıyarak, kutsamış; böylelikle gazeteciliğin esas bağları ve işlevleri hasıraltı edilmiştir. Oysaki bakıldığında, bugünkü anlamıyla haberciliğin kurallı bir biçimde mesleki anlamda yapılanması kapitalizmin gelişimi ve egemen hale gelişiyledir. Bu noktada, haberciliğin doğal olarak bu sınıfın çıkarlarıyla ve biçimlendiği ve ilerlediği gerçeği akılda tutulmalıdır. Çünkü basının demokratik toplumlarda, toplumsal denetim görevini özgürce yerine getiren güvenilir bir kurum (Alemdar ve Uzun, 2019: 212) olarak çerçevelendiği liberal anlatı, bilinçli ve sistematik olarak haberciliğin gerçek bağlarının anlaşılmaması üzerine kuruludur. Demokratik toplumlarda özgür basının gerekliliğine ilişkin vurgular ve profesyonel gazetecilik ilkeleri de bu işlevin üstünü örtme niyeti taşır. İfade özgürlüğüne karşı tehdidin sadece devletten geleceğini içeren negatif özgürlük vurgusu ve medyayı içlerinden dünya hakkındaki bilgilerin geçtiği edilgen ve tarafsız iletkenler olarak açıklayan ayna metaforu (İnal,1996 : 18) bu anlayışın taşıyıcılarıdır. Bu doğrultuda işleyen liberal yaklaşım, gazeteciliği serbest pazar ekonomisi içinde iş gören herhangi bir meslekten farklı tanımlasa da (Uzun, 2016: 35), habercilik de diğer sektörlerde olduğu gibi kapitalizmin bir ürünü olarak serbest pazar koşulları doğrultusunda şekillenmiş ve bu yapının devamlılığının sağlanmasında ideolojik rol üstlenmiştir. Bu nedenle de, kapitalizmin kendi içindeki tarihsel süreci ve bu süreçte ortaya çıkan gereklilikler haberciliği, hem sektörel anlamda, hem de habercilik pratiği bakımından etkilemekte ve dönüştürmektedir. Etiğin de işte bu tarz bir gereklilik doğrultusunda medya dünyasında yer bulduğu düşünülmektedir. Medyanın etik ile buluşturulmasına giden süreçte hâkim olan anlatı, kapitalizmin giderek hoyratlaşması, karlılık gayesinin her şeyin önüne geçmesi, ilkelerin daha fazla kar uğruna uygulanmaması gibi nedenlerle medyanın sorgulanır hale geldiği üzerine kuruludur. Hatta Taş da çalışmasında, gazetecilik zincirlerinin büyük holdinglere dönüşmesi, ticari çıkarların ve beklentilerin yükselişi karşısında gazetelerin "özerkliği"nin sorgulanır hale getirdiğini söylemektedir (2012: 79). Yukarıda da belirttiğimiz gibi, kapitalist sınıf yaşadığı tarihsel dönemeçlerde yürüyeceği yol haritalarına uygun krizler oluşturup, bunları kontrol etmekte yaratıcı olduğu için; sistemdeki hizmetini, sermaye ile bağını silik tutarak yerine getirmesi gerekirken, bir şekilde kendini açık etme yönünde işleyen bu medya krizinin; sistemi yıpratmak yerine daha güçlendirmesini şaşırtıcı bulmamak gerekir. Bu bağlamda haberciliğin etik anlamda gözden geçirilme ve düzenleme çağrıları, tek taş ile fazlaca kuş vurmuştur. Etik kodlarla güçlendirilen medya profesyonelliği eskiden olduğundan daha da güvenilir bir profile oturmuştur ki, bu da zihin yönlendirmeleri konusundaki etkililiğini artırdığı anlamını taşımaktadır. O dönemde dillendirilen anlatıda profesyonelliğe bağlı basının ticari niteliğini geri planda tutabileceği, *kapitalist bir yapı teşkil etse*[2] bile, bilimsel yöntemlere göre işlev görerek, kamu yararını korumaya hizmet edebileceğinin (Taş, 2012: 79) dillendirilmesi de bu anlayışın izlerine sahiptir. Bu ifadede, kapitalist düşünme biçiminin kendi içindeki sistematik ve tutarlı çıkarını koruma yapısı net bir biçimde göz önündedir. Daha açık bir ifadeyle, sermaye ile bağı tartışılmaz bilimin, piyasanın ürünü medya ile buluşturulmasının, güce doğru örtük kabullenmeyi doğuştan içinde taşıyan demokrasiyi tesis edeceği görüşü ve bunun da kamunun yararına olacağı anlatısı sahipleri, şimdi de etiği bir "*tabula rasa*" olarak figüre

[2] Vurgu bana aittir.

etmektedir. Medyanın ticarileşme sürecinin önüne geçme garantörü olarak sunulan etik hassasiyetinin liberal anlatı ile çelişen bir yapısı olmadığı halde, bunun öyle gibi sunulması ona sistemde biçilen rolün önemini ortaya sermektedir. İronik bir biçimde etiğin ticarileşmenin panzehri olarak sunulması, onun tarihsel süreci içerisinde güç ve iktidar ilişkilerinden etkilenen ve nihayet kapitalizm ile birlikte daha da fazla egemene boyun eğen yapısını yok saymış; bu durum, felsefi bir sorgulayıcı arayış olarak alternatifleşebilecek kavramın muhalif damarlarını daha da derinden tıkamıştır. Etik "liberal" haliyle, güç ve iktidar ilişkilerinin karşısında bireyin gerçek özgürlüğü sorunsalını dert edinmemekte, hatta bunu bir değer olarak aranması gerekenler listesinden de uzaklaştırmaktadır. Oysa özgürlük etik davranabilmenin ön koşuludur. Şöyle ki, bireyin kendi kararlarını kendi almadığı, belirlenmişliklerinin boyundurukları altında sadece var olana tabi olduğu, bilincinin karmaşıklaştırıldığı ve gerçeklikle ilgisinin bozulduğu anlarda, bireyin davranışlarında ki keyfiyetin yerini zorunluluklara terk ettiği hallerde, bireyin ahlaki davranışlar sergilemesini beklemek mümkün görünmemektedir. İşte bu noktada, medyaya biçilen etik olması ya da olabileceği rolünün en sorunlu yanı, medyanın özgürmüş gibi sunulup, etik kararları alıp uygulayabilmesi ile özgürlüğünü daha da artıracağı sanrısı yaratılmasıdır. Burada açılabilecek olan en anlamlı tartışmayı Alemdar ve Uzun net bir biçimde çalışmalarında ortaya koymuşlardır ki, biz de bu konuyu aynı ölçüde değerli ve önemli buluyoruz: "… etik bu tartışmada iletişim alanının gerçeklerinden tamamen kopartılarak, soyut bir sorumluluk alanı olarak sunulmaya çalışılmaktadır. İletişim özgürlüğü ve etik anlayışının geliştirilmesi demokrasinin kurulmasında önemli girişimler gibi sunulabilmektedir. Oysa barışın ve ekonomik kalkınmanın olmadığı ülkelerde demokrasi kurulmayacağı gibi, özgür basının olmadığı yerlerde etik anlayışının geliştirilmesine olanak yoktur. Etik basın özgürlüğünü kurmanın ve geliştirmenin aracı değildir. Böyle sunulmaya çalışılması gazetecilerin buna ikna edilmesi yanıltıcı bir durumdur. Ama bu tür yanıltıcı ve kasıtlı tutumların varlığı etik konusunun gözden geçirilmesine engel olmamalıdır" (2019: 281-282). Adım adım ilerleyecek olursak, "modern" basının içinde geliştiği özgürlük ne tür bir özgürlüktür? Devletin müdahalesinden sınırlandırılması ile özgürlüğü avuçlarına alacağı iddia edilen habercilerin piyasanın koşulları içerisindeki varlığı ve özgürlüğü neyi garantilemektedir. Medyanın içinde geliştiği koşulları yok sayıp, bu koşullara rağmen ilerleyip, belirlenmişliklerin sıyrılabileceği anlatısı, derin uykuya daldıracak iyi kurgulanmış bir masalı çağrıştırmaktadır. O zaman medyanın özgürlüğünü tartışmaya başlamadan önce, medyanın içinde dizayn olduğu üretim koşulları ile bu koşulların nasıl bir medya ve özgürlük yarattığını ve bu medyaya bu bakışla nasıl bir etik öngördüğünü konuşmalıyız. Kapitalist üretim anlayışı, etik değildir. Üretimin yapılma biçimi ve işleyişi değer konusunda zaaflıdır. Kapitalizm, ortaya konan emeği sahiplik ilkesinin altında ezer ve emek sahiplerine daha önceki üretim dönemlerinden görece özgürlük sunma adı altında çalışma ve çalışma dışı zamanları örgütleyerek başka sömürgelik biçimleri yaratır, özgürlüğü sadece sermaye sınıfına ait olarak konumlayarak, diğerlerine sunduğu özgürlük kırıntılarını da kendi sınıf çıkarları ile biçimlendirir. Medya etiğinde de, etiğe yüklenen anlam kavramın potansiyelinin haricindedir, sorumluluk bireye yükleyerek, değerlerin toplumsal bağlarını yok sayan, genel etik kavrayıştaki o arızi bakış söz konusudur. Bu noktada, medya etiğinin formülasyonuna bakalım: "…Gazeteciliğin sahip olması gerektiği varsayılan toplumsal sorumluluğun normatif çerçevesini oluşturan etik kodlar, genel olarak gazeteci bireyin profesyonel pratiklerini yönlendirme ve onu sorumlu kılma temeline dayanır. Bu kodlar, gazetecilik pratiğinde yapılan seçimin başarı ya da başarısızlığıyla ilgili sorumluluğu bireysel düzlemde tanımlayarak, gazeteciyi özerk bir moral faili olarak

konumlandırır" (Taş, 2012: 125). Burada sorulması gereken şudur, gazeteci gerçekten o ahlaki karar varma sürecine hâkim olabilecek özgürlükte midir değil midir? Ya da soruyu bir adım ileriye taşırsak özgürlükten anlaşılan nedir? Burada sistemin sorumluluğu karar verme süreci halkasının alt kısmında yer alan profesyonellere yüklemesi esasında kendi "sorumluluk" heybelerini boşaltma ve kendine oldukça güvenen bir "günah keçisi"ni oyuna sürme olarak görmekteyiz. Bu mantık doğrultusunda, çokça konuşulan haller vardır, örneğin muhabirlerin yaşamsal karar verme anları etik bakımdan sürekli tartışılır. Pulitzer ödüllü Kevin Carter'ı hatırlarsak, Sudanlı kız çocuğunun başında bir akbabayı, çocuğun ölümünü beklerken fotoğraflamıştı. BM'in birkaç kilometre uzaktaki kampa götürmek ya da fotoğraflamak üzerinden dönen bir tartışma yürütülmüştür[3]. Burada zaman zaman sürece, zaman zaman da sonuca odaklı bir etik bakışı hâkim olmuştur. O tartışmalara tekrar girmeyeceğiz. Bizim esas odaklanacağımız şey, burada etik tartışmanın gazetecinin şahsi karar alma sürecine indirgenmiş olan halidir. Carter'ın doğru ya da yanlış yaptığı ya da profesyonellik mi insanlık mı gibi bir tartışmaya girişmeden, o gazetecinin hangi koşul ve şartlarla o profesyonelliği yürüttüğü, bu şartların etik olup olmadığına eğilmek gerektiğini düşünüyoruz. Kapitalist üretimin çalışanı ve çalışma biçimlerini belirlediğini görmezden gelip, çalışanın kararına odaklanarak, onun bir ücret karşılığında emeğini teslim eden bir birey olduğunu yok saymak olaylarda birey ve onun sorumluluğuna odaklanmak oldukça başarılı bir manipülasyondur. İşte gazetecilik profesyonellerine biçilen "etik" olma misyonu, bu nedenle kamusal fayda sağlayan bir işi korumaktan çok, sistem sahiplerine bir dokunulmazlık kalkanı yaratan bir düzenek olarak işlemektedir. Bir başka deyişle, mülkiyet, denetim, tekelleşme gibi esas meselelerin konuşulması yerine, yaptırımı olmayan tartışılmasının sistemi denetleyen güçlere zarar vermesi olanağı olmayan etik konusu, öne çıkarılmaktadır (Alemdar ve Uzun, 2019: 281). Liberal medya etiğinin fikir işçisine olan baskısı UNESCO metinlerinde bir raporda çarpıcı bir şekilde yerini bulmuştur[4]. Alemdar ve Uzun, raporda tek bir etik metin yerine, iletişim alanında farklı çıkar yetki ve sorumluluklara sahip olanlar için farklı etik metinler önerildiği, bunun önemli bir adım olduğu, çünkü genel olarak muhabirler düşünülerek hazırlanan tek bir metin olduğuna işaret etmişlerdir (2019: 283). Bu vurgu, liberal etik anlayışı yerle bir edecek önemdedir. İki noktanın altını çizelim: ilki, liberal etik anlayış, hazırladığı etik metinlerle neyi hedefler, ikincisi liberal etik ortaya koyduğu yaklaşım ve hazırladığı metinlerle kimi sorumlu kılar? Bu iki sorunun cevabı, liberal etiğin niyetini deşifre etmede elimize bir kılavuz verecektir. Etik kodlar[5], haberciliğin profesyonel sınırlarını çizer. Kamusal bir görev olarak çerçevelenip, sorumluluk esası ile tanımlanan habercilik faaliyeti; doğruluk, dürüstlük, eşitlik ve adillik esaslarını toplumun nezdinde sarsmamasını garanti eder. Özgürlük ve bağımsızlık kavramları ise, metinlerde sığ bir biçimde yer alır. Genel çerçevede devletin müdahalesine karşı tanımlanırlar ve gazetecilerin kişisel korumalarına terk edilir. Dar anlamda sermayenin baskısı ise, genel sistem işleyişi sonucu gibi görülmek yerine, sistemdeki çürük yumurtalar algısı verilir ve gazetecilerin çıkarına yenik düşmemesi öğütlenir. Özetle ilk sorunun cevabı, liberal etik yaklaşım ve kodları temel tartışma konularını ya ters yüz eder, ya hatalı tartışılmasını sağlar ya da geri plana atar, önemsiz kılar, böylelikle bir muhalif koridor var

[3]http://medium.com/@birhikayesivar/afrikalı-çocuk-akbaba-pulitzer-ödülü-ya-sonra-kevin-carter d1d0b100c619. Erişim Tarihi: 13.09.2019.

[4] UNESCO'nun bu çıkışı, sisteme ilişkin önemli bir sorgulama kapısı araladığı için ciddi tepki ile karşılaşmış, kurum işlevsiz kılınmaya çalışılmıştır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Alemdar ve Uzun, 2019: 284).

[5] Dünyadaki Meslek Örgütleri ve Yayın Kuruluşlarının Etik Kodlarının listesine ulaşmak için bkz. Avşar ve Emre Kaya, 2013).

düşüncesi eker. Örneğin gazetecinin kaynağa dayandırarak haber yazması doğruluk ve dürüstlük ilkesi gereği olumlanır, kaynaktan aktarılmış bir haber gazetecilik etiğini sağlamış kabul edilir, oysa bugün pek çok saygın çalışma haberin bir kaynağa dayandırılarak yazılan bir metin olmasından kaynaklanan yapısal yanlılık sorunlarına işaret etmektedir (Bkz, İnal 1996). Aynı şekilde polis adliye haberlerinde kurbanın isminin ya da fotoğrafının gizlenmesi metni ahlaki mertebesine eriştirirken, suç kavramının çerçevelenmesi, bazı meşruiyet ölçütleri getirilmesi ve suçun bireyselleştirilmesi gibi daha derin sistem sorunları sumen altı edilmektedir. Örnekleri daha fazlalaştırmak mümkündür, fakat varılacak netice aynıdır; her bir etik kod, kendi içinde altını çizerek söylüyoruz ki, uygulamadan değil, daha kavramsallaştırılmasından etik eksiklidir. Egemen değerlerin yeniden üretiminden ibaret olan liberal etik anlayışı, masum kisveler altında sistemin sorunsuz bir biçimde işlemesine yardım eder. Yukarıda sorduğumuz ikinci soruya geçecek olursak, etik metinlerde sorumlu kılınan sistemdeki en zayıf halkalardır. İlke ve kodların yaşama geçiricileri olarak liberal etik anlayışta muhabirler sorumludur. Hatta bu sorumluluk öyle bir resmedilir ki, özerkliklerini bu sayede avuçlarında tutacakları düşündürülür. Etiğin ikinci sorunlu alanı da böyle netleşir, liberal etik anlatı da sermaye sahibine etik olma yükümlülüğü şart koşulmaz. Hukuki metinlerin de desteklediği bir biçimde cezai sorumluluğu olmayan "patron"ların, ahlaki yükümlülükleri de söz konusu değildir. Karar alma süreçlerinde irade gösterme bakımından kıyas kabul edemez olan bu iki figürden güç elinde olmayana sorumluluğun yüklenmesi sermayenin artı değere el koyma şeklinde işleyen süreci normalleştirmemiş olması halinde şaşırtıcı gelebilirdi. Bu değer zaafına sahip sistemin patronu sorumluluktan sıyırmış, görece bir özerklik masalı altında kamuya bir hesap verecek figürler armağan etmiştir. Bunu yaparken de sorumlulukları dağıtarak, kendilerini karar verme konumunda hissederek daha gönüllü çalışan tabiler üretmiştir. Bu sorumluluk bilinci şeklinde işleyen süreç, mesleğe giriş hatta daha evvelinde eğitim aşamasında zihinlerde normalleştirildiği için çalışanlar mutlu bir bilinçsizlik ile kraldan çok kralcı geçinmek suretiyle ya bir şekilde devam etmekteler ya da tekelleşme batağında başka bir iş imkânı olmadığı için zorunluluk gereği mutsuz bir bilinç ile devam etme durumunda kalmaktadırlar[6]. Bu noktada son olarak buna değinmekte fayda bulunmaktadır. Kapitalizmin dönemler boyunca ilerleyişinde farklı dönemlerde birbirleri ile çelişse dahi, sınıfsal çıkarları doğrultusunda kararlar almaktan çekinmemiş, değişmeyen yegâne şey, kapitalizmin kar- maliyet hesabını her değerin önünde tutması olmuştur. Sistemin parçası olan medya da bu çalkalanmalardan doğal olarak etkilenmiştir, bu anlamıyla medya etiği de bu kriz hallerinin bir gereği olarak vücut bulmuştur. Etik işin profesyonel bir çerçeveden ayrılmamasını garanti ederken, aslında kapital düzenin işleyişini sağlama almaktadır. Bunu yaparken de kaba ve hoyrat tavırlarla değil, naif bir içselleştirmeye dayandırır göründürmektedir. Oysa bu noktada şunu net bir biçimde ortaya koymak gerekir. Serbest piyasa koşullarının giderek hoyratlaşması bireyin tercih etme imkânını giderek daraltmaktadır. Tekelleşme ve sendikasızlaşma süreçleri bireylerin daha da az iradi olabilmelerini garantilemektedir. Tekelleşme bireyin şartları altında ezildiği bir iş alanını değiştirme imkânını yok etmiş, sendikasızlaştırma da mevcut şartların iyileştirilmesini ihtimal olmaktan çıkarmıştır. Günümüzde en ironik olan, medyanın kendisinin sendikalaşmadan giderek uzaklaşmasına rağmen, medya profesyonellerinin sendikal hareketleri destekleyici yayınlar yapma sorumluluğu göstermelerinin beklenmesidir. Son olarak şunu söylersek, liberal mantıkla bezenmiş etik ve dolayısıyla da medya etiği yol gösterici olma özelliğini güç ve iktidar ilişkisinde dengenin güç yanına dayanması nedeniyle yitirmiş haldedir. Eleştirel ve

[6] Buradaki benzetmemize ilham veren makale için bkz. Dursun, 2013, 277- 286.

sorgulayıcı bir tavırla, özgürlük ve bağımsızlık üzerine kurulu bir etik ne medya özelinde, ne de toplumların genelinde dizayn edilmemektedir. Günümüzde de olduğu gibi, zaman zaman sistemde kırılmalar oluşacağı hissi verilmektedir. Örneğin "yeni"[7] medya, bireylere değişim vaat etmektedir. Değişimin olabileceğine inanmak aslında umut edici bir fikir olmakla beraber, kapitalist üretim biçiminin hâkimiyeti bütün haşmetiyle devam ederken ve yeni medya da bu sektörün içinde biçimlenmiş iken nasıl muhalif bir koridor oluşturabileceği merak konusudur. "Yeni medya"nın yeni değer sistemleri inşa edebilecek potansiyele donanım olarak var olduğunu düşünsek dahi, içerik olarak buna uyumlu olup olmadığına dair ciddi şüpheler bulunmaktadır. Bir çalışmada, Facebook'un enformasyonel kapitalizm çağında yükselen yeni bedava – hizmet modelinin tipik bir örneği olduğu ve bu yolla bu yeni trendin parçası olma yoluyla, bizlerin internet etkinliklerinin kapitalistlerden tarafından kara dönüştürüldüğü vurgulanmaktadır (Netchitailova, 2018: 6). Burada da vurgulandığı üzere aslında "yeni" olan medyaların da yeni olan tek yanları medyanın yeni sürüm versiyonları olmalarıdır. Yeni bir değerler sistemi ile bezenmiş ya da yeni farklı ve muhalif fikirleri kapsayacak şekilde değiştirme maksadı ile yola çıkmış bir meydan okuma değillerdir. Bu şekilde sunulmaları da pazar mantığının çerçevesinde farklı bir satış tekniği denemekten başka bir şey değildir. Değişim herkesi heyecanlandırır, umut bireyleri diri tutar. Kapitalizm yeni oyuncağı ile bunu sağlanmasını hedeflemiştir ki, yazılanlar stratejinin başarılı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu başarıya etiğin de dâhil olacağı şaşırtıcı olmayacaktır. Hâkim değerlerin, "yeni" değerlemiş gibi oyuna daha güçlü sürüleceği de muhakkaktır, fakat şu da gerçektir ki, bu durumun yine bireylere ufuk açıcı nitelikte bir özgürlük ve bağımsızlık hedefi olmayacaktır.

Liberal Medya Etiğinin Türkiye Gazeteciliği Üzerinden Değerlendirilmesi

Türkiye'de etiği konuşmadan evvel, ülkede egemen olan üretim ilişkilerine ve buna bağlı oluşan kültürel yapıya bakmak gerektiği muhakkaktır. Oysa ortaya çıkış süreci ısrarla bu bağlardan kopartılarak anlatılmaya devam edilmektedir, bu nedenle de haberciliğe ilişkin analizlerin çoğu eksik niteliktedir. Bu noktada şunun altını çizilmelidir ki, basın Osmanlı'nın küreselleşmenin etkisine direndiği yıllarda yalnızca sermayeyi elinde tutan yabancı nüfus için gereklilik göstermiş, bu nedenle de sınırlı bir varlık göstermiştir. Küreselleşmenin Osmanlı'ya galip gelmesi ile birlikte, Batı'daki oluşumundan farklı biçimde de olsa habercilik yapılanmasına gidilmiştir. Osmanlının son dönemlerinde başlayan "kapitalizm ideali" (Taş, 2012: 144) Türkiye Devleti'nde de devam etmiştir (Dursun, 2001: 110). Bu noktada bu niyetlerin altının çizilmesi oldukça önemlidir. Çünkü ülke tarihine ilişkin analizlerde farklı tespitler yapıldığında, Türkiye'nin dönem dönem sermaye çıkarları ile ters düştüğü ya da karşısına aldığı yönünde bazı yorumlarda bulunulmaktadır. Oysa daha bütüncül bakılırsa, yapıdaki bu çelişkili halin bile, sermayenin sınıfsal çıkarları gereği olduğu görülecektir. Basının da dolayısıyla bu yapı içinde ona düşen görevi, diğer ülkelerden farklı değildir. Hatta görevin farklı bir değer çerçevesi ile izah edilmiş olması da şaşırtıcı değildir, ülkemizin basını cumhuriyet rejiminin koruyucusu ve yaygınlaştırıcısı olma özelliği kamusal bir figür olarak inşa edilmiştir. Burada Batı'daki emsallerinden farklı işleyen nokta ise şudur: Batıda bir sermaye sınıfı doğmuş ve o çıkarları gereği enstrümanlarını kendi doğal akışı içinde

[7] Kuramsal bakış açımız gereği, "yeni medya" terimini kullanmayı tercih etmediğimiz için tırnak kullanıldı. Yeni farklıyı ve olumlu çağrıştırıyor, oysaki bu hükme varmak henüz mümkün görünmüyor. Bu nedenle "dijital medya" terimini tercih ediyoruz.

geliştirmiştir, medya ve medya etiği tamamen kapitalist yapının doğal sonucudur. Türkiye'ye bakıldığında ise, güçlü bir sermaye sınıfı ve onun birikimi söz konusu olmayıp, devlet eliyle bu birikimin sağlanması için bu sınıfa yönelik bir destek politikası izlenmiştir. Bu alt yapının gelişmesi ile belirlenmiş bir üst yapısal oluşum olmadığı için, buna ilişkin enstrümanlar da bunun özgül izlerini taşımıştır. Fakat bu özgünlük, kapitalistleşme evresini tamamlamamış olsa dahi nihai hedefi aynıdır. Osmanlı dönemi ve Cumhuriyetin tek partili ilerleyen sürecinin basın özgürlüğü açısından zorlu zamanlar olarak çizilmesi de aslında Batı'da devlet ile basın arasında kurulan "negatif özgürlük" anlayışının bir yansıması olarak okunmalıdır, Batı'da bu anlayışın kuvvetlendirilmesi, piyasanın basın üzerindeki esas belirleyici etken olduğunu gözden ayrı tuttuğu gibi, ülkemizde de bu anlayışın yerleştirilmesine hizmet etmiştir. Özetle Türkiye'de Batıdan farklı biçimde olarak burada sermayenin geliştirilmesi görevinin devletin üzerinde olması ve bu durumun basın alanının da düzenlenmesine etki etmiştir. Bu durum ilerleyen yıllarda ironik bir biçimde, toplumsal muhalefeti yükseltecek olan sermaye sınıfı için iyi bir malzeme teşkil etmiştir. Etik bu haliyle ülkemizde de benzer işlev görmüştür. Etik tartışmaları, siyasal iktidara karşı dahi elde edemediği gazetecilik özgürlüğünü gündem dışında tutmuştur, bu nedenle bizim için temel olan, basının sermaye ile olan simbiyoz ilişkisinin esas sorunsal olduğunu ortaya koyan tartışmalara geçilememiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası, vekâleten yürütülen kapitalist birikim oluşturma görevi, sermaye sahiplerinin güçlenip, ülke yönetimini kendi ellerine almaları ile birlikte tam sürat yol almaya devam etmiştir. Tabi bu süreç bir sermaye hâkimiyeti ve bunların uluslararası dostlarına kapıların sınırsızca açılması ile anılan bir süreç olarak değil de, ülkenin demokrasiyle buluştuğu anlar olarak ülke tarihine kayıtlanmıştır. Bu durum somut adımlarla daha da güçlendirilmiştir. Örneğin; 1938 yılında basın kanununa eklenen[8], "kötü şöhret sahibi" kimselere ilişkin var olan gazete sahibi olamama durumu, 1950 deki basın kanunu ile birlikte kanundan çıkarılmıştır[9]. Bu, "ilerici" bir adım olarak da görülmüştür, bazı noktalarda doğru da düşünülebilir. İstenilmeyen her bir kişinin rahatlıkla ahlaki bir etiket altına alınıp engellenmesi kulağa hoş gelmemekle birlikte, patronun ahlaki sorumluluk sahibi olması gerekliliğini hatırlatması yönünden değerlendirildiğinde ilginçleşmektedir. Yukarıda belirttiğimiz Türkiye'nin kapitalizmi yorumlama biçimine özgü hareketlerden biridir bu. Özellikle de Mustafa Kemal Atatürk'ün yönetimde olduğu yıllarda, ülkede milli bir burjuva hareketi öngörülmüş, fakat uluslararası sermayenin topraklarımız üzerinde hâkimiyetine izin verilmemiştir, bu nedenle Cumhuriyetin ilk yıllarında girişilen hareketler, liberalleşme çabalarının en ilginç örneklerindendir. 1925 yılında, Anadolu Ajansı'nın özerk yapıya kavuşturulması, kurumun çalışanlarının da hisse sahibi olduğu bir yapıya dönüştürülmek istenmesi de bu anlayışın izlerini taşımaktadır. Bu nedenle bu dönem için yapılan , "… İktidarını kuran, güçlenen ve kendisine alternatif olabilecek işçi sınıfını ezen burjuvazinin özgürlük anlayışı Cumhuriyet yönetiminin anlayışı değildir" yorumunun üzerinde düşünülmesi gerektiğini düşünüyorum (Alemdar ve Uzun, 2019: 222). Tekrar konuya dönecek olursak, 1950'de sermayenin iktidara gelişi keskin bir biçimde cumhuriyetin kurucu ideallerinin yorumlayarak uyguladığı liberal anlayış artık tamamen geride kalmıştır, 1950 yılında çıkarılan basın kanunu ahlaki beklentileri ve cezai sorumlulukları gazete sahibinden almış, fikir işçilerine yüklenmiştir. Böylelikle liberal bir basın ve etiği düşüncesi tamamen hâkim duruma getirilmiştir. Bu zihinsel inşa öylesine

[8]https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc018/kanuntbmmc018/kanuntbmmc01803518.pdf. Erişim Tarihi: 18.09.2019.

[9]https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc033/kanuntbmmc033/kanuntbmmc03305680.pdf. Erişim Tarihi: 18.09.2019.

başarılı olmuştur ki, gazeteciler 1960'dan sonra Milli Birlik Komitesi'nin kendilerini denetleme ve düzenlemesini özgürlükleri açısından sakıncalı bularak, Basın Ahlak Yasası ve Basın Şeref Divanı oluşturmuşlardır (Alemdar, 1990: 78-79). Daha açık bir deyişle, gazeteciler de kendileri üzerinde oluşabilecek tek baskıyı "devletten" bekler hale gelmişlerdir. Oysa yaşanan Dokuz Patron Olayı'nın[10] da üzerinden fazla bir zaman geçmemiştir. Fikir işçilerinin sermayeye direndiği nadir örneklerinden biri olan bu olayda, sınıfsal olarak haklarını arama konusunda haberciler ortak hareket etmişlerdir. 1970'li yıllarda ise, gerek sendika toplantılarında, gerekse de kurultaylarda "patron etiği"ni öne çıkaran tartışmaların yapıldığı görülmektedir. Örneğin bu konuşmalardan en ilginci Necati Akgün tarafından yapılmıştır: "Bizde gazetelerin politikasını gazeteciler değil, işveren düzenler onlar istikamet verir. Biz ne kadar ahlak yasasına uymak istersek isteyelim işveren şunu yapacaksın dediği zaman bunun önünde duracak gazeteciyi Türkiye'de göremiyorum" (Alemdar, 1990: 98). Akgün'ün bu sözleri, etiğin yalnızca fikir işçisine sorumluluk alanı çizmesinin esas karar verici konumdaki "sermaye sahipleri"ni nasıl bir koruma altına aldığına ve etiğin gerçekleri tersine çevirerek, değerler sisteminde nasıl bir delik açtığına net bir biçimde işaret etmektedir. Ne yazık ki, bu tartışmalar cılız bırakırılmış, 1980'de alınan 24 Ocak kararları ile serbest pazar ekonomisine tamamen geçilmesi ile birlikte ise, bu sesler hiç duyulmaz hale gelmiştir. Fakat etik her zaman olduğu gibi hatta daha fazla olarak habercilik profesyonelliğinin içerisinde bir gereklilik alanı olarak kendisini var etmiş, kapitalizmin egemen yapısına uyumunu artırarak, onun hoyrat değerlerini doğru göstermeye ve kanıksatmaya devam etmiştir. Haberciliğe ilişkin geliştirilen etik kodların kapitalist değerleri sorgulayıcı bir yanı olamayacağı gibi, aksine normalleştirici uyum sağlatıcı, standardize edici yanları vardır. Kodların ana varlık sebepleri ilişkili ilişkisiz pek çok konuyu aynılaştırmasıdır. Bundaki tehlike kategorideki her bir olayın aynı şekilde yargılanmasıdır ki, bu da haksızlığın mutlaka kapısını aralamaktadır. Örneğin; haberlerde kullanılan "bir trafik kazası haberi daha", "bir kadın cinayeti daha", "bir töre cinayeti" daha gibi başlıklar, okur için daha önce çizilmiş çerçeveleri hareketlendirerek, haberleri aynı biçimde okumasını salık vermektedir. O çerçevelerin de toplumda egemen olan değerler ile biçimlendiği düşünülürse, doğan etik boşluk görülecektir. Bu noktada şu tespiti hatırlamakta fayda vardır: "… her karar vermede aynı kurallar dizisini izlemek yerine bir eyleme durum temelinde karar vermek daha yararlı olabilir" (Uzun, 2016: 25). Bunun için de doğru bilgiye daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Farklı bakış açılarıyla derlenmiş, üzerinde düşündürmeye yol açacak bilgi içeren metinleri medyanın bize sunmasını beklemek biraz safça olur. Haberde liberal anlatının hedeflediği 5N 1 K'yı dahi çoğu zaman işletmeyen, liberal etik kodları bile uygulamayan medya için, bu biraz lükstür. Meydanın çalışma prensipleri kapitalisttir. Bu nedenle de kar maliyet üzerinde dönmektedir. Bu hesabın kendisi onu "etik" kategorisinin doğal olarak dışına atmaktadır. Nesnellik, doğruluk, dengelilik, tarafsızlık mitleri medyanın etrafında "hale" gibi dursa da, bu değerlerin eksik, taraflı ve yanlı yönleriyle kılavuzluk edecek durumda olmadıkları, bu değerleri medya için kutsayıp dursalar da medyayı arındıramayacakları muhakkaktır. Ülkemizde de medyayı "sorumluluk" çizgisine taşıyacak bu kodlara ilişkin önemli bir beklenti vardır. Çoğu zaman da medya bu kodları ihmal etmekle tartışma noktası oluşturur. Bu noktadan itibaren Türkiye'deki haber örneklerine bakıp, onların içinde barındırdığı etik sorunların üzerinden gidilecektir. Burada seçtiğimiz örneklerin çoğunun liberal etik açısından "temiz" oldukları görülecektir ki bu durumda bizleri

[10] Ayrıntılı bilgi bkz. Emre Kaya, 2018.

medya etik kodlara uyduğunda dahi etik olmayı son kertede sağlıyor mu sağlayamıyor mu tartışmasına sevk edecektir.

Örnek Olay 1- Aşk Cinayeti Haberi[11].

"Sevdiği kızı alamayınca silahla vurarak öldürdü" başlıklı haber, ilk inceleyeceğimiz metindir. Liberal etik kodlar çerçevesinde habere baktığımızda, olayın faili olan gencin (Tacettin Şeker) ve olaya maruz kalan mağdurun (Nazlı Şeker) isimlerinin açıkça yazılmış olması nedeniyle, bireylerin mahremiyetinin çiğnenmiş olması dikkat çekmektedir. Diğer konu ise, liberal anlayışın sürekli vurguladığı dengelilik hassasiyetinin tarafların olay tanımlamalarını ve açıklamalarına yer verilmeyerek ihmal edilmesidir. Haberde yaşanan şiddet olayının ayrıntılı bir biçimde anlatılması da "şiddetin teşvik edilmemesi" şeklindeki kodları zorlamaktadır. Mevcut etik kodlar göz önüne aldığımızda, bu haber metni hafif etik kusurlu olarak kategorilenecektir. Habere eleştirel yorumsayıcı bir bakış ile baktığımızda ise, ilk olarak şunu işaretlemelidir. Bu, polis adliye haberi bir "aşk cinayeti" olarak işaretlenmektedir. Bu haberde de suçu işleyen birey tanımlanırken, mağdura olan "sevgisi" ile ön plana çıkarılmaktadır. Öldürmek ve sevmek kavramları yan yana getirilerek, normalleştirilmektedir. En basit deyiş ile birini sevdiğimizi düşünmemizle birlikte, onun bedeni üzerinde karar verme hakkına sahip olma doğal bir netice gibi gösterilmekte, bireylerin zihninde "normal" kılınmaması gereken iki kavram, birbiri ile tehlikeli bir biçimde ilişkilendirilmektedir. Haberde yanlılık oluşturan diğer bir nokta ise; polis adliye haberlerinin çoğunun polisin tuttuğu olay tutanağından oluşturulmasıdır. Haberci liberal anlatı gereği, metni kaynağına dayandırarak kaleme almış, böylelikle bu teknik anlatım habere de hâkim hale gelmiştir. Farklı olay tanımlarına bu şekilde kapalı hale gelen metinde, failin "sevdiğim" diye mağduru beyan etmesi, burada yapısal habercilik arızası nedeniyle aynen yer bulmuş, aslında farklı şekilde nitelendirilmesi gereken bu eylem sorgusuz sualsiz bir biçimde yumuşatılmıştır. Haberin devamında yer alan, failin teslim olduğuna ilişkin ifade ise, pişmanlığın hukuki indirimlerine göndermede bulunmakta, böylelikle zihinlerde hafifletici bir çerçeve çizilmektedir. Haberde failin mağdur tarafından reddedilmesi öne çıkarılmakta, böylelikle, "hayır" cevabının ölümcül sonuçlarına dikkatleri çekip, zihinlerde örtük kabuller yaratmanın yolunu açmaktadır. Toplumda özellikle kadın-erkek ilişkilerinde "hayır" cevabının "evet" olarak algılanması ya da "evet" e döndürülmek için baskı kurulmasından doğan olumsuz örnekler bu şekilde tekrar anımsatılmakta, bireylere korku alanları yaratarak, karşı koyma yerine tabi olmayı ima ederek kendilerine dönük korunaklı bir yaşama sevk etmektedir. Bu metinde fail ile mağdurun akrabalıklarının vurgulanması da bu güvensizliği bireylerde ekme ve artırma yollarından biridir. Bilinmektedir ki, içine kapanık, korkan ve birbirinden uzak bireyler toplum içerisinde zihinsel yönlendirmelere açık olup, yönetilmeye elverişli hale gelirler. Egemen olanın yararına işleyen zihinsel tasarımları harekete geçirme yönünde işleyen bu ifadeler, liberal örneklere göre etik açıdan daha gerçek tehlike alanlarıdır.

Örnek Olay 2- Kadın Cinayeti Haberi[12].

[11] https://www.iha.com.tr/haber-sevdigi-kizi-alamayinca-silahla-vurarak-oldurdu-387492/Erişim Tarihi: 07.09.2019.

[12] http://www.hurriyet.com.tr/gundem/gece-yarisi-sokak-ortasinda-vahset-bir-kadini-olduresiye-dovdu-digerini-vurup-kacti-41200636. Erişim Tarihi: 09.09.2019.

"Gece yarısı sokak ortasında vahşet! Bir kadını öldüresiye dövdü, diğerini vurup kaçtı" başlık haber oldukça kısa bir metindir. Olaydaki mağdurların isimlerinin nispeten kapatılarak (Çağla G. Şeklinde) verildiği ve 5 N 1 K unsurlarından "neden" sorusuna yanıt bulunmadığı için liberal etik açısından hafif kusurlu sayılabilir. Eleştirel bir bakış açısından ilk dikkati çeken ise, kadına yönelik şiddet eylemlerinin haberlerde "kadın vahşeti", "kadın cinayeti" olarak kategorilendirildiğini, daha bu aşamada tanımlama yaparken duyarlılık görüntüsü altında gerçek fail gizlenmektedir. Diğer unsurlara bakıldığında ise, haberde "gece" kelimesinin vurgulandığı dikkat çekmektedir. İki kadının "gece" sokakta olmasının bu olaya maruz kalmalarına yol açtığını ima edilerek, mağduru da suçlu paydasına da eklemektedir. Bu noktada sokaklar bireye korku dolu mekânlar olarak sunularak yaşanan şiddet olayları da normalleştirilerek etik anlamda ciddi bir gedik açmaktadırlar. Ek olarak şu da belirtilmelidir ki, bu yöndeki haberlerdeki diğer etik sorun ise ikiyüzlü ve çifte standartlı oluşlarıdır. Kadına yönelik şiddete karşı hassasiyet gösterdiğini belirten yayınların, kadınlar arasında ayrıma gittiğini, örneğin şiddete uğrayanın bir seks işçisi olması halinde ona uygulanan şiddeti de, "su testisi suyolunda kırılır" anlatısıyla haklılaştırıldığı görülmektedir. Bunun en iyi örneği; öğrenci, bekâr genç kız olan Özgecan'a yönelik cinsel saldırıya ciddi bir tepki verilirken, aynı günlerde elleri kesilerek katledilen seks işçisi Nuran Dutlu'nun adı dahi anılmamasıdır.

Örnek Olay 3- Çocuk İstismarı Haberi[13]

"Polisin yapamadığını Müge Anlı yaptı! Sapık itiraf etti" başlıklı haberde de, olayın faili ile (Himmet Aktürk) ile mağdurun ismi (Irmak) açıkça belirtilerek aleniyet ilkesine önem verilmediği görülmektedir. Olayın taraflarının açıklamalarının yer verilerek dengelilik ilkesinin zedelenmemesi ilkesi de bu haberde tamamen devre dışı bırakılmıştır. Haberde, failin mesleği olan "hurdacılık", birkaç yerde belirtilmekte, belirli bir meslek grubu bu eylem ile yanlış bir şekilde iliştirilerek, olumsuz çerçeveler oluşturmaktadır. Eleştirel yorumsayıcı yaklaşımla olaya bakıldığında, ilk olarak şu belirtilmelidir ki, güç-iktidar ilişkilerinde en zayıf grup olan çocuklara ilişkin şiddet olaylarını yorumlamak zordur. Bu yöndeki haberlerde, suçun ve suçlunun belirlenip, onun cezalandırılması ile diğer bireylerin tatmin edilmesini sağlamak şeklinde işleyen bir anlatım söz konusudur. Öyle ki, her çocuk istismarında failin "iğdiş edilmesi" ya da "idam edilmesi" talepleri bu haberlerde yer alan unsurlardandır. Oysa bu anlatım, suçu bireysel göstererek, toplumsaldan soyutlamakta, bireye odaklanırken bireyi bu hale getiren sistemi eleştirilerden korumaktadır. Bireylerin kötülüğü ve onların ıslah edilmesi gerekliliği anlatısı, toplumun bireylere ektiği değerleri gözden geçirmenin önüne geçerek, bazı şeyleri düşünmekten alıkoymaktadır. Örneğin, bu birey nasıl bir toplumsal değer sürecinden geçmiştir ki, cinsel olarak rızası mümkün olmayan çocuk üzerinde bu eylemi gerçekleştirmiştir. Bir başka konu ise, bu haber metninde yer almayan, fakat failin bir programda ifade ettiği cümlede gizlidir[14]. Fail, parasızlıktan kadınlarla cinsel ilişki yaşayamadığını, sadece çocukların cinsel ilişkiye girdiğini ifade etmiştir. Üzerinde uzunca düşünülmesi gereken bu ifade ile, güç iktidar ilişkileri altında bireylerin nasıl ezildiğini ve bu ezilmeye maruz kalanın güçsüzü istediği yönde sömürebileceğini bu yolla öğrenip normalleştirerek eline geçen ilk fırsatta kullandığını fark etmeliyiz. Bu, bireyleri "sapık" ile

[13] http://www.kadinhaberleri.com/televizyon-haberleri/polisin-yapamadigini-muge-anli-yapti-sapik-itiraf-etti-h669970.html. Erişim Tarihi: 09.09.2019.

[14] https://www.sabah.com.tr/aktuel/2016/10/21/himmet-akturk-irmak-bebek-cinayetini-nasil-isledigini-muge-anliya-itiraf-etti. Erişim Tarihi: 15.09.2019.

tabir ederek gerçekten uzaklaştıran bu metinler, buna neden olan esas etkenleri gözden geçirmemizi engellemektedir . Haberde failin "hurdacılık" yaptığının öne çıkarılması da, sınıfsal bir vurgu yapmakta, suç ile alt sınıflar arasında bir ilişki kurarak, " hakir görme" ve "aşağılama" bir aşama ileri taşıyarak, bireylerin sınıfsal konumları onların ahlaki çerçevelendirmelerinde etken kılarak etiği alaşağı etmektedir.

Örnek Olay 4- Travesti Haberi[15].

"Trafikte tartıştığı genci öldüren travesti kendini böyle savundu" başlıklı haberde, hem kişilerin isimleri gizlemeden paylaşılmış (Can Görkem Bayraktar- Derya Yıldırım) hem de Derya Yıldırım'a ait adres bilgiler verilerek hedef gösterilmiştir. Mahremiyet ve kişisel bilgilerin gizliliği ilkesi yok sayılan haberde ayrıca, kendisine şiddet eylemi gösteren Bayraktar'a karşı savunma maksadıyla zarar vererek onun ölümüne neden olan Yıldırım'ın "saldırgan" olarak sunulmasıdır. Metinde yargısız infaz edilen Derya Yıldırım'ın "travesti" olması ön plana çıkarılmakta, farklılıklara saygı konusunu zedelenerek, liberal etik bir kusur işlenmektedir. Eleştirel yorumsayıcı bakışla haberi irdelediğimizde ise, öncelikli olarak liberal anlatının her bireyin özgünlüğüne saygı kuralının aslında nasıl göstermelik bir duruş olduğunu söyleyerek başlamakta fayda vardır. Cinsel tercihleri farklı olan grupların "anormal" olarak sunulması ve onları sürekli bir sıra dışı anlatının içine yerleştirmeleri bu ikiyüzlü bakışın neticesidir. Daha farklı bir deyişle, travesti haberleri yapılması onları görünmezlikten çıkarmak olarak olumlansa da, bu bireyleri suç, seks ticareti, uyuşturucu gibi olumsuz çerçevelerin içerisine yerleştirip, kötü örnekler olarak kategorilendirip daha da olumsuzlamaktadırlar. Toplumda yönetilen "farklı" kişilere ilişkin algı inşası, sadece bu bireylere ilişkin bir anlam dünyası sunmamakta, ayrıca diğer bireylere de toplumdaki egemen olandan ayrılmanın olumsuz bir şey olduğu gösterilerek, mevcut hallerini korumalarına destek sağlamaktadır. Bireylerin kendilerine ait hikâyelerini göz ardı edip, standart bir ahlaki değerlendirmeye tabi tutarak, anlam çerçeveleri sabitlenmekte, bu çerçeveler de oldukça hoyrat olmaktadır. Bu olayda da "kendini savundu" ifadesindeki ima ile "farklı" bireye savunma hakkını dahi vermediği gözler önüne serilmektedir. Suç ve suçlu tipolojisi çıkararak topluma bir turnusol kâğıdı verilmekte ve buna göre bireyler hedef haline getirilmektedir. Bireyleri bir kez suç ile ilişkilendirilince onları toplum içinde başka türlü hareket edemez hale getirmektedirler. Örneğin, kimse travesti çalışan istememekte, travesti komşu istememektedir. Sistem ürettiği ahlaki değerleri doğru ve varılması gereken nokta olarak tayin etmekte, uymayanları sistemin içinde kendine tabiiyete zorlamakta ya da oyunun dışına itmekte ve bu haliyle büyük bir etik gedik açmaktadır.

Örnek Olay 5. "Yabancı" Haberi[16]

"Köpeği tekmeleyen Suriyelileri uyaran genç öldürüldü" başlıklı haberde de, olaya karışan bireylerin isimlerinin açıkça verildiği görülmektedir. Buna karşın haberin en sorunlu kısmı, olayda karşılıklı bir şiddet olayı yaşanması sonucu Türk uyruklu bireyin öldüğü bilgisi öne çıkarılırken, Suriye uyruklu bireyin öldüğünden bahsedilmemesidir. Haberde, olaya ilişkin anlatım net bir biçimde, tek taraflı ve dengelilikten uzaktır. Yaşanan olayda taraflardan birinin uyruğunun haberde sürekli vurgulanması, ayrımcılık aşağılama ve ön yargı oluşturma

[15] http://www.hurriyet.com.tr/gundem/trafikte-tartistigi-genci-olduren-travesti-kendini-boyle-savundu-40949071. Erişim tarihi: 09.09.2019.

[16] http: //yenicaggazetesi.com.tr/suriyeliler-turk-gencini-oldurdu-141512.htm. Erişim Tarihi: 10.09. 2019.

bakımından da sorunlu olup, mevcut liberal etik ilkeleri dahi zorlamaktadır. Eleştirel bakış ile haberi yorumladığımızda, ilk göze çarpan haberde kullanılan "Suriyeliler" ifadesidir, bu olayda taraflardan birinin başka bir ülke bireyi olmasının bu denli vurgulanması ile birlikte, "suç"un bütün bir millet aidiyetine özgü bir nitelik gibi sunularak genelleme yapılmış olması dikkat çekicidir. Kapitalist sistemde hâkim kılınmaya çalışan bu tümevarım metodu nasıl bilimsel çalışmalarda bağlamı parçalayıp, bütünden ayrıştırarak eksiklik yaratıyorsa, burada da benzer bir biçimde yanlılık üretmektedir. Tutarlı bir biçimde sistemin bütün zihinsel tasarımlara hâkim kılınan bu yaklaşım ile önyargılar normalleştirilerek sorgulanması böylelikle engelleniyor. Bu haberde olduğu gibi, toplumların yabancı unsurlar bakımından bir tehdit altında olduğu şeklinde işleyen algı harekete geçirilerek, hem toplumların kendi iç işleyişine odaklanması önleniyor, hem de ülke güvenlikleri ile ilgili alınan kararların gerekliliği haklılaştırılmış olmaktadır. "Ulusal bir düşman" figürü, toplumsal bölüşüm dengesizliklerini önemsiz kılmaktadır. Burada bahsi geçen kavga, iki ülke arasındaki bir mücadeleye dönüştürülmekte ve toplumu bir arada tutan en önemli ideolojik harç malzemesi olan milliyetçilik harekete geçirilerek, bireylere de vatandaş oldukları anımsatılıp, o kurgunun içine yeniden yerleştirmektedir. Bu durum, spor müsabakalarına ilişkin haberlerde de bu yönde işlemektedir. Bu, bireyleri, kimlik politikaları yoluyla birbirleri ile karşı karşıya getirip, klasik böl-yönet mantığı çerçevesinde idare isteğidir ki, dayanışmalarını yitiren bireyleri sınıf tartışmalarından uzak tutup, bunu yapmak egemenler için kolaydır. Bu nedenle bu tarz haber esas etik problem, bireyleri ve toplumları ayrımcılık ve buna bağlı nefret söylemi ile birbirinden koparıp, yönetme iradesidir.

Örnek Olay 6- Engelli Haberi [17]

"Duyarlı vatandaş, engelli vatandaşı kucağına alarak yolun karşısına böyle geçirdi" başlıklı haberde liberal etik kodlar açısından bir ihlal bulunmamaktadır. Hatta haber metni, liberal bakış çerçevesinde "toplumsal sorumluluk" ve "duyarlılık" açısından "değerli" olarak da işaretlenebilir. Fakat eleştirel ve yorumsayıcı bakış bize liberal sistemin bireyselliğe odaklanma konusunda ısrarlı tavrını gözden geçirmeye itmektedir. Sistemin, sorunların bireyselliğine, anlık ve tekil çözümlere yönelten bir yapısı söz konusudur ve bu bakış ahlaken de onanarak yerleşikleştirilir. Bu nedenlerle, bu anlatının içinde kahramanlıklar yaratma çok önemli bir yere sahiptir. Kahraman figürü, iki açıdan işler, birincisi çözüm bireyselleştirilir, ikincisi bazı kişilere diğerlerinden farklı yetiler yüklenmesi ile onlara hayranlıklar ve tabiiyetler yaratılır, böylelikle bu düşünceye yatkınlık sağlanır ki, sömürenler için bu işlevsel bir duygusal moddur. Bu haber özelinde de bir mağdur ve onu kurtaran bir kahraman hikâyesi söz konusudur, bu duygusal hikâyenin zihinsel etkileri dışında, pazarda haberi satılabilir hale getirme çabasını da göz ardı edilemez. Duyarlılık görüntüsü altında, bireyleri diğer bireylerden ayrı tutan ve farklı muameleye ihtiyaçları olduğunu sürekli altını çizen bir habercilik anlatısı yerine, yaşamın içerisinde "engel"lerini onlara hissettirmeyecek alt ve üst yapı inşalarını işaretleyen bir yaklaşım sergilenmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu haberlerin etik problemi, bu bakış açısını perdelemesidir.

[17] http:// www.sabah.com.tr/webtv/yasam/duyarli-vatandas-engelli-vatandasi-kucagina-alarak-yolun-karsisina-boyle-gecirdi . Erişim Tarihi:10.09.2019.

Örnek Olay 7-Hayvan Haberi[18].

"Çekirdek çitleyen eşek heykeli" başlıklı haberde, liberal etik kodlar açısından bir ihlal söz konusu değildir. Fakat haberi eleştirel yorumsayıcı göz ile kontrol değerlendirdiğimizde, haber metninin gönderme yaptığı çerçeveler oldukça sorunludur. En basit kısımdan başlayarak ilerlemekte fayda bulunmaktadır. Doğanın bir parçası olan hayvanın çevreyi kirletmenin sembolü olarak böylesi bir çerçevenin içerisine neden yerleştirildiğini sorgulamak iyi bir başlangıç teşkil etmektedir. Buna karşın, şu da bir gerçektir ki, esasında insan doğanın parçası olduğu bilgisini endüstri devrimi ile birlikte unutmuş ve bu süreçte doğa ve çevre bilinci yok edilmiştir. Bu gerçeğe karşın ironik bir biçimde, toplumsal sorumluluk görüntüsü altında çevre dostu projeler üretilmektedir. Oysa bu proje sahiplerinin çoğu atıkları nedeniyle topluma endüstriyel hastalıklar bulaştıranlardır. Doğaya atıklar gönderip ardından kız çocuklarını okutarak, günah çıkarma şeklinde işleyen ahlaken yoksun bir sistem söz konusudur. Haber metninde üretilen diğer zihinsel tasarım ise, hayvanın bir hakaret malzemesine dönüştürülmesinin normalleştirilmesidir. Bu aşağılamanın gerisinde yatan, insanla olan hiyerarşisinde hayvanın aşağıda görülmesi bir başka deyişle hayvanın insan için var olduğu düşüncesinin zihinlerde kazınması gayretidir. Daha açık bir ifadeyle, hayvanların varlığının insan yaşamını iyileştirme ya da kolaylaştırma biçimlerine göre değer görmesi düşüncesi yaygınlaştırılıp kanıksatılmaktadır. Bu kötü düşünce ne yazık ki hayvan deneylerinin etik olarak temize çıkmasına da yardımcı olmaktadır ki, hayvanların güç iktidar ilişkisine güçsüz olması nedeniyle, bu metinlerin sahip olduğu fikirler aracılığıyla uğradığı şiddet en büyük etik problem alanıdır.

Sonuç ve Değerlendirme

Belleğimizde yer alan alternatif kavramını ve bize sunduklarını hayal edelim. Alternatif kelimesini nerelerde duyuyor ve yaşamımızın içerisinde nasıl anlamlandırıyoruz. Aslında bu soruları kavramın gündelik yaşamda kullanma biçiminin, sahip olduğu potansiyeli yansıtıp yansıtmadığı üzerinde durmak amacındayız. Alternatif olmak kapitalist sistemin kültürel inşasında, zayıflatılmış içeriği boşaltılmış ve içerisindeki potansiyel muhalifliği kırılmış bir haldedir. Gerçekten de alternatif olan egemen olmayan olup, egemeni var eden koşullardan farklı bir şekilde üretilerek, yerleşik olana muhalefet edendir. Fakat kapitalist koşullar altında, bizim alternatif müzik olarak elimizde bulduğumuz gerçeklik ise, bununla benzerliğe sahip değildir, bu koşullarda olması da mümkün değildir, kapitalist üretim koşullarının bütün pazar ilişki yapısının içerisinde haliyle sisteme nasıl bir alternatiflik getirebilir ki? Peki, öyleyse neden ısrarla alternatif olarak sunuluyor, bunun iki gerekçesi var, ilki sistem kendi yönettiği ve yönlendirdiği ılımlı farklılıkların "demokratik" görüntüsüne destek vermesi açısından oyunda olmasına izin veriyor, ikincisi pazarın karlılık arzusu çerçevesinde her tür "müşteri" ye ulaşma isteği sonucu yaratılan çeşitlilikler. İşte bütün bu bakış açısıyla alternatif etik nasıl olabilir dediğimizde, bunun cevabının üretim ilişkileri ve onun kültürel yapısında gizli olduğu görülmektedir. Günümüzde etik üzerine düşünenler artık "özgürlük" olmadan etik olamayacağını kabul etmekteler, hatta standardize bir etik anlayışı da yerini durum etiği tartışmalarına bırakır gibi duruyor. Bu iyi niyetli düşüncelerin tıkanma nedeni, üretim ilişkileri ve etkilediği kültürel yapıyı birbirinden ayırmadan bütüncül yaklaşmama ve çözümün ancak bu alanın dönüşümü ile olabileceğini ihmal etmeleridir. Günümüzdeki

[18] https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/cekirdek-citleyen-esek-heykeli-2049226. Erişim Tarihi: 10.09. 2019.

mevcut haliyle kapitalist etik anlayış hâkimdir, bu haliyle her sistem aygıtı gibi, bu ideolojinin yaygınlaştırılmasına, egemen olmasına ve haklılaştırılmasına yardımcı olmaktadır. Etik tarihin öznesi olan insanı ve onun belirlenmişlerinden kurtulma mücadelesini yücelten ve yön veren değerleri "değerli" kabul ettiğinde, bireyleri boyun sunmaya iten halinden kurtulacak, alternatif bir yol olarak bireylerin yaşamında ufuk açacaktır.

Kaynakça

A Medium Corporation (2019), Afrikalı Çocuk, akbaba, Pulitzer ödülü. Ya Sonra? Kevin Carter.13.09. 2019 tarihinde http://medium.com/@birhikayesivar/afrikalı-çocuk-akbaba-pulitzer-ödülü-ya-sonra-kevin-carter-d1d0b100c619 adresinden erişildi.

Alemdar, K. & Uzun R. (2019). Herkes İçin Gazetecilik. Ankara: Siyasal Kitabevi

Alemdar, Z. (1990). Oyunun Kuralı. Basında Özdenetim. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Avşar Z. & Kaya E. E. (2013). Medyanın İffeti. Dünyada Medya Meslek Örgütleri ve Yayın Kuruluşlarının Medya Etik Kodları. Ankara: Altınpost Yayıncılık.

Dursun, Ç. (2001). Tv Haberlerinde İdeoloji. Ankara: İmge Kitabevi.

Dursun, Ç. (2013). İletişim Kuram Kritik. Ankara: İmge Kitabevi.

Emre Kaya, A.E. (2018). "Dokuz Patron Olayının Kocaeli Basınında Temsili", Yayınlanmış Bildiri. Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi – Kültürü Sempozyumu- V. 9-10-11 Mart Kocaeli. ss. 1343-1355.

https://www.iha.com.tr/haber-sevdigi-kizi-alamayinca-silahla-vurarak-oldurdu-387492/Erişim Tarihi: 07.09.2019.

http://www.hurriyet.com.tr/gundem/gece-yarisi-sokak-ortasinda-vahset-bir-kadini-olduresiye-dovdu-digerini-vurup-kacti-41200636. Erişim Tarihi: 09.09.2019.

http://www.kadinhaberleri.com/televizyon-haberleri/polisin-yapamadigini-muge-anli-yapti-sapik-itiraf-etti-h669970.html. Erişim Tarihi: 09.09. 2019.

https://www.sabah.com.tr/aktuel/2016/10/21/himmet-akturk-irmak-bebek-cinayetini-nasil-isledigini-muge-anliya-itiraf-etti. Erişim Tarihi: 15.09.2019.

http://www.hurriyet.com.tr/gundem/trafikte-tartistigi-genci-olduren-travesti-kendini-boyle-savundu-40949071. Erişim tarihi: 09.09.2019.

http: //yenicaggazetesi.com.tr/suriyeliler-turk-gencini-oldurdu-141512.htm. Erişim Tarihi: 10.09. 2019.

http://www.sabah.com.tr/webtv/yasam/duyarli-vatandas-engelli-vatandasi-kucagina-alarak-yolun-karsisina-boyle-gecirdi . Erişim Tarihi: 10.09.2019.

https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/cekirdek-citleyen-esek-heykeli-2049226.Erişim Tarihi: 10.09. 2019.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc018/kanuntbmmc018/kanuntbmmc01803518.pdf. Erişim Tarihi: 18.09.2019.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc033/kanuntbmmc033/kanuntbmmc03305680.pdf. Erişim Tarihi: 18.09.2019.

İnal, M. A. (1996) Haberi Okumak. Temuçin Yayınları.

Netchitailova, Ekaterina (2018), "Flaneur, Aylak ve Empatik İşçi" (Çev. Filiz Aydoğan), Yeni Medya Kuramları (Ed: Filiz Aydoğan),İstanbul: Der Yayınları, ss. 1-22.

Taş, O. (2012). Gazetecilik Etiğinin Mesleki Sınırları. Profesyonellik, Piyasa ve Sorumluluk. İstanbul: İletişim Yayınları

Uzun, R. İletişim Etiği (2016). Sorunlar ve Sorumluluklar (3. Baskı). Ankara: Dipnot Yayınları.